

## ՏԱՍՆԵՒԻՆԸ ԴԱՐԵՐ ԱՌԱՋ

Քրիստոսի խաչելութեան տարեգարծին այս հանդիսութիւնը Առաջ Շարթուն՝ յուրջ խորհրդածութիւններ կ'արթնցնէ։ Անտաբակոյս ամէն տեղ պիտի տօնուի ան. բայց պէտք չունինք հեռուներ երթալ երեսն հանելու համար շփոթեցուցիչ յուշեր, տեսնելու թէ կ'ան քրիստոնէութեան յոռաջգիմութեամբ հաւաքըբբուող անձեր, որոնք տարբեր միտքով կը տօնեն խաչելութեան տարեգարծը։ Ոմանք կը մեծարեն այն լըքուած Մարգը, որ Պիղատոսին առջեւ կեցաւ Իրեն դեմ ունենալով աշխարհը։ Ոմանք կը թուին տօնախմբել այդ Մահը, իբր բարոյական քաջութեան ու հանդուրժանքի գաղափարական օրինակ մը, ինչ որ՝ է՝ անտարակոյս. բայց այս՝ այնքան ձեռնտու չէ բարոյական տկարութեամբ ցաւազինութենէ տառապող հասարակ մահկանացուներուն։ Ուրիշներ կը յայտարարեն թէ մահէն աւելի զօրաւոր սէր մը յաղթանակեց Քրիստոսի մէջ։ Աս ալ ստոյգ է. բայց առանձինն առնուած պարագային, ինքնին կը ցուցնէ թէ Ան ինչքան կը տարբերի մեզմէ։ Ուրիշներ մարդկութեան Առաջնորդն ու երկնային Սիրահարը կը կոչեն զԱյն։ Ասացուածք մը որ կրնայ բովանդակել ամբողջ Կաթողիկէ Կրօնը, բայց որոշ բացատրութեան մը անհրաժեշտ պէտքն ունի։ Շատեր ալ զոհ կ'երևին Քրիստոսին հարցին ո՛չ մէկ բացատրութիւն տալով։ Ստուգիւ աստուածաբանական մեկնութիւններու չեն հաւելիր անոնք։ Կարող զրոյ մը, երեսուղէմի Համաժողովին (\*) հաւաստեց թէ՛ իրեն համար բաւական էր որ պատմութեան ընթացքին եկաւ Մէկը ու անհատական կեանքի մը մէջ յայտնեց ամէնէն սքանչելի հոգեւոր ճշմարտութիւնները։ Քրիստոսի համար ըստեցաւ թէ ճառագայթարձակ ու լուսասփիւռ Անձնաւորութիւն մըն է, որ տուաւ Աստուծոյ այն նշանակութիւնը, զոր նախապէս բնաւ չունէր Ան։

(\*) Կ'սկնարիկէ Բողոքական եկեղեցիներու կողմէ Զիթնեաց լերան վրայ զուարթուած Միջագային Միսիոնարութեան ժողովին, որ տեղի ունեցաւ 1928-ին ու տեւեց Մարտ 24էն մինչեւ Ապրիլ 8։ Այս մասին տես ՍԻՈՆ 1928, էջ 185 եւ 322։

ԶԱյն բացատրելու ամէնէն զիւրին եղանակը, զԱյն մեկնելու ամէնէն աղինքը. կերպը, խորհիւն է Անոր մասին, իբր իրերու յաւատենական բնութեան յայտնութեան տեղիքի մը։ Ծիւղ ինչպէս որ իրերու բնութեան մասին բացարձակ եւ արեւելքական բան մը կը գտնենք մագնիսական տեղի մը մէջ, այնպէս ալ արեւելքի մասին եղական բան մը կը գտնանք յանձին Քրիստոսի. բան մը զոր երբեք պիտի չը կարենայինք գիտնալ առանց Անոր։

Այս ամէնքը լաւ են իրենց սահմանին մէջ։ Բայց եթէ ան ըլլար ամբողջը, ատիկա Քրիստոսի մարդկային ազդի համար ունեցած իրական արժէքին մէկ սրտաշարժ սահմանումն եղած կ'ըլլար միայն։ Այս՝ Քրիստոսը կ'ընէ Դաստիարակն ու Յայտնիչը, բայց ո՛չ ասկէ աւելի։ Մտայնական մեկնութիւն մըն է աս, որ զի՛նք իբր Լուսատու կ'ընդունի բայց ո՛չ իբր Կենսատու։ Այսպէս նկատելով՝ Առաջ Ուրբաթը պիտի ըլլար կրօնքի ոգիի — զոր երբեք ունեցած է աշխարհը — Յայտնիչին ու Մարմնացու մին Մահուան տարեգարծը։ Բայց ան պարզապէս կ'անդիտանայ փրկագործութիւնը եւ կը ջնջէ պատմական Քրիստոնէութեան պահպանած ամէնէն կենսական ու ամէնէն սիրելի շատ բաները։

Հրահանգիւ է տեսնել որ երեսուղէմի Համաժողովին մէջ շատ ազդու բողոք մը բարձրացաւ գերման Լուտերականի մը կողմէ, ընդդէմ այն մտայնութեան որ լսկ իբր կրօնի Ուսուցիչ մը կը նկատէ զՔրիստոս եւ ո՛չ աւելի։ Լուտերականը այնպէս թէ մարդկային ազդի փրկագործութեան համար Աստուծոյ մեծագոյն եւ բացարձակապէս եղական զործերուն վրայ հիմնուած են Աւետարանչական առաքելութիւնները։ Այս զործերն են մասնաւորապէս Իր Միաձին Որդւոյն առաքումը աշխարհի մեղքերու քառութեան համար, Անոր խաչի Մահը, եւ Անոր Յարութիւնը, որպէս սկզբնաւորութիւն ազատագրուած ցեղի առաքումաւոր մէկ նոր կեանքին։

Իրաւունք ունի Լուտերականը։ Այդպէս է պատմական Աւետարանը։ «Քրիստոս մեռաւ վրան մեղաց մերոց»։ «Զիք այլով իւրք փրկութիւն, զի եւ ոչ անուն այլ զոյ ի ներքոյ երկնից տուեալ ի մարգիկ, որով արժան իցէ կեալ մեզ»։ Ահա



այս է Աւագ Ուրբաթի առաքելական մեկնութիւնը: Ըստ Ս. Պետրոսի և Ս. Պօղոսի, Քրիստոնէութիւնը էապէս փրկութեան կրօնն է Քրիստոսի միջոցաւ: Նա Յայտնելէ մը անհունօրէն աւելի՝ մէկն է: Մեր մեղքերուն համար Ան է միակ Միջնորդը, Փրկիչը, Բարեխօսը, Հաշտարարը և քաւութեան Պատարագը: Ահագին տարբերութիւն մը կայ հոս: Եթէ արդարեւ Ինքն է այս ամէնը, եթէ Նա է Գոռն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեզ աշխարհի, Անոր ասկէ՝ ո՛րէ՛ չափով թերի ներկայացումը, ո՛չ միայն անբաւական է բոլորովին, այլ և անսահման է կորուստը: Բաց աստի, եթէ Քրիստոս Ուսուցիչէն ու Յայտնիչէն աւելի բան մը եղած չլլար, Նա զժողո՞ւ ու անսփոփ պիտի թողար մարդկային բնութեան խորագոյն կարիքները: Որովհետեւ տգիտութիւնը մեր միակ կամ զբոսարար թերութիւնը չէ: Մեր տգիտութենէն աւելի խորունկ է մեր տկարութիւնը: Մենք ոչ միայն պէտք ունինք լուսաւորութեան, այլ շատ, շատ կը կարօտինք ուժի:

Ժնդ այս է որ կը մոռնար Տոլստոյ, երբ իր պարզ բարոյագէտ կը մեկնէր Քրիստոսը: Այն հին մոլորութեան մէջ կ'իյնար ան, թէ ճշմարտութիւն գիտնալը հրեանադանդիլ է անոր: Մարդկային բնութեան շատ աւելի խոր ներհայեցութեամբը եղականօրէն օժտուած իր քոյրը, լրջօրէն ըզգուշացուց զինք Քրիստոսի արժանիքին մասին իր ըրած անձուկ գնահատանքին ծանրակշռութեան վրայ: Նէ ըսաւ Տոլստոյի թէ ինք (Տոլստոյ) կը սիրէր Յիսուս Քրիստոսը ու կը ծառայէր Անոր. թէ իր քոյրը զոհունակութեամբ կը զիտէր եղբոր այս ընթացքը, բայց Տոլստոյի յանձին Քրիստոսի բարոյագէտներուն առաջինէն աւելի բան մը չտեսնելու տեական տկարութիւնը, անհունօրէն կը տառապեցնէր զինքը (քոյրը): Նէ կ'ընդունէր թէ իր անձին մէջ կար կամակոր երկուութիւն մը զոր բացարձակապէս անկարող էր յաղթելու սոսկ կամքի ճիգով մը: Ի դժուր է մոռնալ Քրիստոսը որպէս Փրկիչ և ընդունիլ զինք միայն իր Ուսուցիչ: Որովհետեւ մենք, ինչ ալ որ ըլլանք, ինչպէս պիտի կարենանք լինել այդ պակասը: Տոլստոյ, Ամերիկացի Միադաւան Թեոգոր Պարքըրի

կենսագրութիւնը իր քրոջ զրկեց կարգաւ համար: Նէ պատասխանեց որ, եթէ Միադաւան քարոզիչը կարենար զինք համոզել թէ Յիսուսը չէ աշխարհին Փրկիչը, ատիկա զինք զհատեցնելու պիտի ծառայէր միայն: Փրկութեան անգլմագրելի շնորհն է կրօնական ոյժին գաղտնիքը:

Եթէ Յիսուս Քրիստոս կրօնական զբոսարար Դաստիարակն ըլլար աշխարհի ու ասկէ ոչ աւելի բան մը, կասկած չկայ որ զարձեալ նոյնչափ անհուն պիտի լինէր մարդկութեան պարտաւորութիւնը Անոր հանդէպ: Հապա Անոր Մահուան մասին: Ընթացողութեան համար Մարտիրոսացոյի մը Մահը պիտի ըլլար ան: Ազնիւ հաստատամտութեան ու հանդուրժանքի գերագոյն օրինակը պիտի լինէր ան՝ ընդդէմ անասելի վայրագութեան մը: Ամէնէն չընական հերքումը պիտի ըլլար ան սա առածին թէ՛ պէտք է սիրենք ամէնէն բարձրը, երբ կը տեսնենք զայն: Վասնզի մէկը ու միակ կատարեալ էակը, որուն նըմանը երբեք ապրած ըլլայ աշխարհի վրայ, կենսագրաւ եղաւ մարդկային ցեղի ողբալի կուրութեան երեսէն: Քրիստոս, մահը, այս լոյսով նկատի առնուած պահուն, մարդոց հոգեկան իրողութիւններն ըմբռնելու անկարողութեան ամէնէն նուաստացուցիչ ցուցումն է:

Թոյլ տալինք որ ապրի անարժէքը, ու մերժեցինք և խաչեցինք մեր լաւագոյնը: Թող ճմուռցուի որ մենք էինք այդ բանն ընդունելու: Յարգ, Անմեղին խաչելութեան համար, ահաբոր անարդարութիւն կատարուած է Հրէից հանդէպ: Պատասխանատուութիւնը եւ ոչ մէկ կերպով անոնցն է բացարձակապէս: Մարդկային ցեղի հաւաքական պատասխանատուութիւնն է ան: Քրիստոսի Մահը, այս լոյսով զիտուելով, մարդկային ազգի յաւիտենական վարկաբեկումն է: Եթէ ըմբռնենք այս ամօթալի իրողութիւնը, ան կը բուէ անմխիթար յուսահատութեան մէջ ընկղմելու համար մարդկային սիրտը:

Բայց եթէ այս բոլոր անպատում կամակորութիւններու մէջէն, Քրիստոս, մեղաւոր աշխարհին համար, որ սպաննեց զինք, իր կատարեալ վիշտը կը մատուցանէր Հօրը, թէեւ մէկ բառով, բայց Ան ասով իսկ կը փրկէր ցեղը, այն ատեն —



միայն այն ատեն — է որ մահը քաջարար կրուած չարչարանքի տեսարանէն կ'այլափոխի Աստուծոյ և մարդոց միջև կատարուած հաշտութեան տեսարանին:

Փրկագործութեան իրականութիւնն է որ յառաջ կը բերէ տարբերութիւն մը Քրիստոսի մահուան նշանակութեան մէջ. ահա այս է զաղանիքը խաչի հրաշալի դոբութեան:

Խաչկութեան այս տարեգարծին առթիւ ո՛ւշ է, մա՛նաւանդ պատմութեան մէջ, վարանիլ թէ այդ մահը ինչ կը նշանակէ: Իւրաքանչիւր Պատարագ կրկնուած արտայայտութիւնն է Եկեղեցւոյ Քրիստոսի Չարչարանքներուն փրկարար արժէքին վրայ ունեցած անխախտ հաւատքին: Եթէ միայն մարդիկ հասու ըլլային, եթէ աշխարհս լիութիւն օժտուած ըլլար համեմատելու կարողութեամբ՝ փրկութեան այս յիշատակութիւնը, ամէն բանէ աւելի, պիտի խօսէր մարդկային գիտակցութեան և սիրտին: Երբ Չարչարանքներու տարեգարծը տօնախմբուի իբր Աստուծոյ Յաւիտենական Որդիէն ներգործուած փրկութեան տարեգարծը, մի՛այն այն ատեն է որ քրիստոնէական կրօնը ի վիճակի կ'ըլլայ յայտնելու իր կենսատու գործութիւնը:

„THE CHURCH TIMES“

Յրգմ. Ն. Մրկց. Տէր-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

## ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԽԾՈՒՔ

\*

Մարդոցմ շատ իրենց կեանքին առաջին մասը կը գործածեն՝ երկրորդ մասը բշտապընելու համար:

\*

Ոչ ոք կրնայ յիպուածով առաջինի ըլլալ:

\*

Քանի՜ քանի անգամներ երջանկաբեան տղիւր և պատանա կ'ըլլայ այն քանը, գործնէմ յժքախտաբեան կը համարին:

## ՊԱՇԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

Կրօնքը՝ մարդկային ընկերութեան որ չըջանակին մէջ ալ ըլլայ, իբրեւ ոսկիէ չղթայ մը մարդս իր Աստուծոյն հետ հագորդակցութեան գնելու սահմանուած՝ իր անքակտելի օգակներն ունի, որոնցմէ մին է պահեցողութիւնն իր հնարոյր սովորութիւններով, օրէնքներով և եղանակաւորութիւններով: Այս կամ այն ձեւին տակ պահեցողութիւն ունէին հին յոյներ, հռոմէացիներ, հնդկ փարսիներ (որոնք մահմետական արչաւանքի հետեանքով Պարսկաստանէն Հնդկաստան գաղթեցին՝ և կառնած մնացին Զինդ-Աւետական վարդապետութեան): Եղիպտոսի մէջ Իսիս և Ոսիրիս զիքերուն ընծայուիլ ուղղունք պարտ էին նախապէս պահել: Հրէից համար ծոմապահութեան գերազանց օրն էր 7րդ ամսուն 10րդ օրը, իսկ Իսլամութեան մէջ տիրական է Բամադան:

Քրիստոնէական Եկեղեցին իր յարանուանական շատ մը ճիւղերուն մէջ պահած է պահեցողութեան կիրարկումը: Լատին, Յոյն, Հայ և այլն Եկեղեցիներ, իրենց յատուկ պահքի և ծովի օրերն ունին, Եկեղեցին իբր շարունակութիւնը Հին Ուխտին, բնականաբար անկէ պիտի ազդուէր ծիսական և արարողական ինչ ինչ ըմբռնութիւններու և սովորութիւններու մէջ՝ թէև և եղանակաւորելով զանոնք: Վասնզի Նոր Ուխտի Հիմնադիրն ըսաւ. «Մի համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարդարէս. ոչ եկի լուծանել, այլ ընուել» (Մար. Ե, 17.):

Թողլով Հին Ուխտի մէջ յիշուած ստիպողական (Քաւութեան օր), սովորութեանական (ՁԲ. Բ, 19.) և պատահական ծովերը (տե՛ս ՍԻՄՆ 1930, էջ 70-71), կ'անցնինք Նոր Ուխտին, ուր կը տեսնենք (ՂԿ. ԺԷ, 12.) թէ անհատներ կան որոնք տարուան բոլոր ԲԾ և ԵԾ օրերը կը պահեն՝ ի յիշատակ Մովսէսի Երկուշաբթի օրը Սինա ելլելուն և Հինգշաբթի օրը իջնելուն. ուրիշներ ալ կան որոնք կը պահեն իրենց վարդապետներուն թելադրութեամբ (Մար. Թ 14, Մրկ. Բ 18, Ղաւկ. Ե 33). իսկ կին մարգարէ